

Motion till riksdagen

1989/90:Kr218

av Barbro Andersson m.fl. (s)

Vallonbruken i Uppsala län

I de norra delarna av Uppsala län finns en unik och dyrbar kulturskatt, som nu håller på att vittra sönder och gå förlorad för framtida generationer. Det rör sig om de gamla vallonbruken med sina unika miljöer som spelat en avgörande roll i uppbyggnaden av det svenska välståndet och som utgjort en förmedlande länk in i industrisamhället. I området finns ett 20-tal bruks- och gruvmiljöer. Några av dem skyddas som byggnadsminne och flertalet är klassade som riksintresse i den fysiska riksplaneringen.

De uppländska vallonbruken representerar alltså på ett påfallande sätt kulturmiljöer där såväl högre ståndarkitektur som svensk industrihistoria och dagligt liv för den anonyma människan är sammansmälta.

De statliga medel som står till förfogande för underhåll och upprustning av kulturhistoriska minnesmärken och byggnader m.m. kommer i dag huvudsakligen från riksantikvarieämbetet. Trots vissa ökningar är de helt otillräckliga i förhållande till det mycket stora behov som finns. Därtill kommer särskilda arbetsmarknadspolitiska medel som kan sättas in för att avhjälpa lokal arbetslöshet eller i konjunkturutjämnande syfte.

Med hjälp av arbetsmarknadsmedel har väsentliga insatser gjorts bl.a. i Uppsala län. Sedan 1970 har t.ex. statsbidrag utgått på ca 22 milj. kr. för reparationsåtgärder i främst Österbybruk och Leufstabruk, men även i Strömsberg och Gimo. Vid Forsmarks, Ilargs och Söderfors bruk har mycket stora upprustningar utförts med privata medel.

Trots de ovannämnda insatserna finns det i dag ett mycket stort behov av medel för att stoppa pågående eller riskerat förfall. För att rusta upp enbart bruksmiljöerna vid Leufstabruk och Österbybruk erfordras på vardera stället tiotals miljoner kronor. De stiftelser som förvaltar bruken har i dag stora problem med att täcka kostnaderna. De har därför inga ekonomiska möjligheter att ens svara för akuta reparationsbehov. Ej heller har landstinget och respektive kommuner möjligheter att täcka mer än underskotten i driften.

Det är nu uppenbar risk för att förfallet fortsätter med den oersättliga förlust av kulturella och ekonomiska värden som detta innebär. Alternativ som kan bli aktuella är därför att bruksmiljöerna måste hårdexploateras med hjälp av externa intressenter eller att donationerna lämnas tillbaka till sina ursprungliga ägare.

Vissa av bruken är i dag av närmast ett musealt intresse. Många är emellertid fungerande samhällen. Bruksmiljöerna med sina herrgårdar, smeds-

bostäder, konstskatter samt dammanläggningar och rester av smedjor och kolhus m. m. bidrar påtagligt till attraktionskraften och utgör stora tillgångar för samhällenas fortlevnad och utveckling. Genom sin utrustning och sin närhet till den folkrika Mälardalsregionen kan de på ett väsentligt sätt bredda utbudet av utflyktsmål för konferensbesökare och dagturister som söker berikande upplevelser av kultur, natur och forna tiders arbetsliv.

På länsstyrelsens initiativ har en arbetsgrupp tillsatts i länet för att driva på och informera i dessa frågor. Arbetsgruppen består av representanter för landstinget, kommunerna, länsmuséet, riksantikvarieämbetet, Upplandsstiftelsen och researrangören Uppresor.

Verksamhetsidén är bl. a. att arbeta för att säkerställa bevarandet av kulturvärdena för att därigenom kunna utnyttja möjligheterna till en utveckling.

Alla dessa orter är attraktiva bostadsorter med god samhällsservice, och har goda förutsättningar att bli bra alternativ för lokalisering av företag, nya bostadsområden, som i sin tur ger en positiv utveckling för Nordupplandsregionen. Arbetsgruppen kommer att arbeta för att sammanföra de olika orternas särart till en helhet. Det är samtidigt viktigt att vi inte bara söker bevara vallonbruken som enskilda industriföretag utan också att möjliggöra för den gamla bruksmiljön att i en ny och utvecklad samhällsmiljö fungera som en naturlig och integrerad del.

Det är angeläget att finna andra finansieringskällor än de statliga för att bevara våra kulturskatter. Det som ligger nära till hands är att skapa särskilda fonder av riks- eller regional omfattning. De bör vara av sådan storleksordning att den årliga avkastningen kan användas till investeringar för att komma till rätta med ett eftersatt undehåll. Dessa fonder bör utformas så att de kan attrahera kapital från såväl privata som offentliga källor, för att föra samman resurserna från alla som är reella intressenter i brukens bevarande för att därigenom klara underhållet av de här värdefulla miljöerna.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skapande av särskilda fonder för vallonbrukens bevarande.

Stockholm den 18 januari 1990

Barbro Andersson (s)

Gustav Persson (s)

Gunnar Thollander (s)

Ingrid Andersson (s)

Björn Kaaling (s)

Mot. 1989/90

Kr218